

הלילה שבו נפתחו שערי שמים

סיפור מאת בן-ציון יהושע

[א]

היונים, הצוצלות, הדרורים ואפילו העורבים והעורבנים פרחו מעל כרכובי הגגות האדומים שלנו, נסקו מעלה מעלה, ונעלמו מעבר לאופק. גם סיפורי השיר דָּמָמוּ. הציפורים שהיו חלק מהנוף שלנו ואכלו זירעונים ופירורי לחם מכף ידה של אימא, נעלמו מנוף חיינו. "היונים הן נשמות תועות, שמקשרות בין אדם לאלוהים, והבלקון הוא גשר בין שמים וארץ", אמרה אימא. מרגע שהציפורים חשו בסכנה הקִרְבָּה הן נעלמו, כי נִיחָם אלוהים בעשותו את האדם ואת החי. רעמי מלחמה הדהדו באופק. ירושלים נלחמה על חייה.

כ"ט בנובמבר 1947 כבר מאחורינו. העצרת הכללית של האומות המאוחדות החליטה על תכנית החלוקה של ארץ-ישראל. החלטה זו הובילה להכרזה על הקמת מדינת ישראל ב-14 במאי 1948. הלכנו לביתנו של מוֹלָא אליהו, מעשירי השכונה. ניצבנו צמודים למכשיר רדיו היחיד בכל הסביבה, שגודלו כגודל ארון בגדים. עמדנו קשובים להחלטת האו"ם וראיתי את חכם אברהם, שמש בית הכנסת, מלטף את זקנו ויוצא במחול תפילה, שלאחר אלפיים שנות גלות נזכה למדינה משלנו. אני הילד לא רקדתי אלא חיפשתי בסקרנות רבה את האיש הקטן המסתתר בתוך תיבת הרדיו. רציתי לדעת איך האצבעוני הזה נכנס לרדיו, איך הוא אוכל ושותה ואיך מגיעות אליו הידיעות שאותן הוא משדר בהתלהבות גדולה. התשובות השטחיות שקיבלתי מהסובבים לא סיפקו אותי. אבא שהבין יותר ממני הסביר לכל מי שרצה לשמוע: "שתדעו, שהבריטים מחכים ל-15 במאי... עד אז הם מקווים שהיהודים יתחננו בפניהם שיישארו בארץ ישראל. הבריטים הם ידידי הערבים ומרגיעים אותם ואומרים שירושלים כבר במצור, שיירות המזון אינן מגיעות לעיר וצינור המים מראש העין מנותק ולא מזרים מים לברזים. עיר צמאה למים ורעבה ללחם תיכנע וטיפול בידי הערבים. החלטת האו"ם על חלוקת ארץ ישראל בין שני העמים זורה מלח על פצעייהם של הערבים ושבע מדינות ערביות ייצאו למחוק את היישוב היהודי." סיפוריו של אבא, שסופרו בקולו העמוק, הפחידו לא רק אותי אלא את כל מאזיניו. הייתי מבוהל. מה עושה ילד מפוחד מול סיפורי זוועה, יריות והפגזה כבדה, חוץ מלִקְסוֹס ציפורִנִים ולהרטיב את המכנסיים?

[ב]

החלה המלחמה בירושלים. הערבים בזזו והעלו באש את חנויות היהודים במרכז המסחרי בשכונת ממילא. השוטרים הבריטים נתנו לערבים יד חופשית. בעלי החנויות שהיו במקום הותקפו במוטות ברזל ובגרזנים. בסוף היום הועלו באש 40 חנויות. עשרים יהודים נפצעו. בתגובה הציתו חברי 'ההגנה' את קולנוע 'רֶקֶס' ברחוב הנסיכה מרי, שהיה בבעלות ערבית. במרכז המסחרי קנתה אימא את בגדינו היפים לחגים וב'רקס' ראינו סרט ערבי של שיר ומחול בחול המועד של סוכות ופסח. זהו. הכול נגמר. באותו לילה של הכרזת האומות המאוחדות רקדנו ברחבת הסוכנות היהודית בציפייה למדינה עברית, שעדיין אין לה שם. לא הייתי היחיד עם פיג'מה שהצטרף למעגל הרוקדים הלילי.

החלה הפגזה על ירושלים. פגזים ראשונים נחתו על השכונה. ירושלים הייתה אפופה ריחות חריפים של עשן ואבקת שריפה. "זהו ריח המוות", אמר אבא. בכל השכונה רחבת הידיים לא היה אפילו מקלט אחד. צלפים מבית ספר לשוטרים ירו ופגעו בעוברים ושבים ברחובות השכונה. לא חלף יום מבלי שהובא לקבורה עוד אחד מתושבי השכונה, לעתים נטמנו גם שניים. בין המתים אבות ואימהות, ילדים וילדות, שחלב אימם על שפתותיהם. רסיסי פגז פגעו הלילה במורה שלנו חכם יעקב, כשהלך להזעיק מילדת לבתו הכורעת ללדת. לא ידענו אם עלינו הילדים לשמוח על מותו של מורה שמכה על ראשי האצבעות או להתעצב על לכתו של אב, בעל זקן של הרצל, שהותיר ללא מפרנס אלמנה ושבעה ילדים. מבלי להניד עפעף, הלכנו אחרי ארונו של חכם יעקב. הלכנו ושרנו במנגינת יגון:

יֵשֶׁב בְּסֵתֶר עֲלֵיוֹן בְּצֵל שְׁדֵי יִתְלוֹנָן.

אִמֵּר לַיהוָה מַחְסִי וּמִצֻּדָּתִי אֱלֹהֵי אֲבֹתִי בּוֹ. ...

כִּי מִלֹּאכֶיז יֵצֵא לָהּ לְשִׁמְרָהּ בְּכָל דֶּרֶכֶיהָ. ..

עַל כַּפִּים יִשְׁאוּנָהּ פֶּן תִּגָּף בְּאֶבֶן רִגְלָהּ...

[ג]

הקור הלילה מצמרר. השיניים נוקשות ואני הילד יבבתי ורעדתי כעלה נידף ברוח. 'הלילה צפוי שלג', ניבאו זקני השכונה. אבא אמר, לעומתם, ש'הלילה יהיה חם במיוחד' ועלינו להתפנות מהבית ולחפש מקלט. נפרדתי בגעגוע ממיטתי הצמודה לחלון המקומר. נפרדתי

מהכרים ומהכסתות הממולאים בפלומות אווזים. התעטפתי בשמיכה צבאית, שאבא קנה פעם מעריקים אוסטרלים. ההפגזה מנבי סמואל החלה בשש. יודעי דבר אמרו כי האנגלים משתפים פעולה עם הכנופיות הערביות ותותחנים בריטיים מטווחים תותחיהם על השכונות הצפוניות של ירושלים. 'למה האנגלים והערבים רוצים להרוג אותנו?', שאלתי ואבא השיב תשובה רטורית: "מאיפה אני יודע למה?!" שאלתי נשארה תלויה באוויר ללא מענה. יצאנו לחפש מקלט מבלי לדעת לאן. כדורים שרקו מכל עבר, רעפים עפו כטילים בליסטיים ונפלו לא הרחק מאתנו, קירות נשמטו, חתולים, כלבים ותרנגולים נהרגו. גם בני אדם קיפחו את חייהם לנגד עינינו. לראשונה בחיי ראיתי הרוג ולצדו סוס. 'זה מוכר הנפט', זיהה אבא. בתוך החשיכה הכבדה רק ההפגזות הבהבו והפיצו אור לשניות אחדות. רעם התותחים ושריקות של סערה מתקרבת הכניסו מורך ללבבות.

"אבא אני חושב שהלילה נמות כולנו. לאן אנחנו הולכים?" אמרתי מפוחד.

"אני לא יודע... אולי האופה הקווקזית תכניס אותנו לביתה שבקומה הראשונה".

"תרים את הילד ותחבק אותו חזק", ביקשה אימא שלא פסקה מלהזכיר שמות של מלאכים, צדיקים, תנאים ואמוראים, והתחננה בפניהם שיגנו עלינו בלילה הזה. היא הבטיחה להדליק קערת שמן זית לנשמתם של כל הקדושים.

האופה הקווקזית הביטה בנו בעיניים תמהות, כאילו נפלנו מהירח. "למה אתם מסתובבים בלילה כזה?", שאלה.

"אנחנו מחפשים מקלט", לחש אבא.

"עדיף כבר שתישארו בבית מלהסתובב בחוצות. אתם עלולים להביא עליי קללה בלילה כזה", אמרה האופה בקול ארסי.

"אנחנו גרים בקומה שנייה מתחת לגג רעפים", אמרה אימא, "הפגזים עלולים להרוג אותנו ואת הילד שעוד לא ראה עולם".

"נעבור את הלילה ונראה", אמר אבא והוריד אותי מזרועותיו.

באור ראשון פסקה האש. "גם רוצחים מתעייפים לפעמים," אמר אבא.

"הם בטח מתפללים בשעה כזאת שיוכלו להרוג עוד ועוד יהודים," אמרה אימא. שניהם לא עצמו עין כל הלילה. אני נרדמתי בזרועותיו של אבא. הם טלטלו אותי לקראת בוקר חדש. יצאנו מביתה של האופה. ריח של לחם חם עמד באוויר. חשנו שהאופה הקווקזית מברכת על לכתנו 'ברוך שפטרנו'. הדרך לקומה השנייה שבה גרנו הייתה זרועה שברי רעפים, שברי אבנים, רסיסי מרצפות וקרעי מרזבים. עצים בני עשרות שנים כרעו נפלו אל מותם. אבא אמר 'כי האדם עץ השדה' ולא הבנתי את כוונתו. התקשינו לפתוח את דלת הבית שהייתה חסומה בשברי עצים ואבנים. אבא, שהיה איש חזק, דחף בחזקה את הדלת בכתפו וגרף את השברים. "התקרה כולה נפלה הלילה. רואים את השמים," אמר אבא. נכנסנו ונדהמנו. רסיס פגז נפל ישירות על הכר שעליו הנחתי את ראשי מדי לילה. פְּלוֹמוֹת הפוף שפרצו מהפך האהוב עליי מילאו את החדר כולו.

"צ'יקו, ילד שלי," אמרה אימא וחיבקה אותי בשתי זרועותיה, "היום נולד לי ילד חדש. קְרִידוֹ, יקר שלי, אם היית נשאר הלילה במיטתך, כפי שהציעה האופה, הייתי מאבדת את הילד האהוב שלי... גם אבא שלך ואימא שלך היו מתים משבץ הלב".

"יה אִיבְנִי, בן שלי" אמר אבא, "תחזור אחרי מילה במילה: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַגּוֹמֵל לְחַיִּים טוֹבוֹת, שְׁגַמְלֵנִי כָּל טוֹב'. "חזרתי אחרי אבא. שניהם כאחד אמרו 'אמן' ואבא הוסיף: "האל שְׁגַמְלֵךְ כָּל טוֹב, הוא יְגַמְלֵךְ כָּל טוֹב סָלָה".

בלילה הזה היו לי גם רגעי שמחה. זכיתי לחום ולאהבה שהוריי לא הרבו להרעיף עליי. הם חיבקו ונשקו אותי, כאילו הייתי ספר תורה, שניתן להם היום במתנה. אימא נטלה מטאטא והחלה לטאטא את השברים. אבא התעטף בטלית, הניח תפילין, נשא עיניו לתקרה ההרוסה שנפתחה לשמים והתפלל תפילת שחרית לא קודם שבירך אותי בברכת כוהנים:

יְבָרְכֶךָ ה' יְיָשְׁמְרֶךָ.

יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחַנֶּךָ.

יֵשָׁא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ

וְיִשֶּׁם לְךָ שְׁלוֹם.

